

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У США

NATIONAL AND REGIONAL IDENTIFICATION OF UKRAINIANS IN USA

Стаття присвячена аналізу національних і регіональних ідентичностей та відповідних практик українських іммігрантів у США. Теоретичну основу роботи складають авторські дослідження ідентифікаційних процесів у середовищі міжнародних мігрантів, а емпіричну – 40 інтерв'ю, зібраних у США з українськими мігрантами двох (повоєнної і сучасної) міграційних хвиль. Встановлено, що національна і регіональна ідентичності та практики представників обох міграційних хвиль мають низку спільних рис, а відмінності – незначні, попри різні причини еміграції українців та часові рамки їх виїзду до Америки.

Ключові слова: українські мігранти у США, національна ідентичність, регіональна ідентичність, ідентифікаційні практики, третя (повоєнна) хвиля міграції, четверта (сучасна) хвиля міграції.

Стаття посвячена аналізу национальных и региональных идентичностей, а также соответствующих практик украинских иммигрантов в США. Теоретическое основание работы составляет авторское исследование идентификационных процессов в среде международных мигрантов, а эмпирическое – 40 интервью, собранных в США с украинскими мигрантами двух (послевоенной и современной) миграционных волн. Удалось установить, что национальная и

региональная идентичности и практики представителей двух миграционных волн имеют много общих черт, а отличия – несущественны, несмотря на разные причины эмиграции украинцев и временные рамки их выезда в США.

Ключевые слова: украинские мигранты в США, национальная идентичность, региональная идентичность, идентификационные практики, третья (послевоенная) волна миграции, четвертая (современная) волна миграции.

The article is devoted to the analysis of national and regional identities and corresponding practices of Ukrainian immigrants in USA. Theoretical basic of the work is grounded on the author research of identification processes in the environment of international migrants and empirical – consists of 40 interviews conducted with Ukrainian migrants who represent two migration waves (postwar and contemporary). It was detected that national and regional identities and practices of postwar and contemporary migrants have many common features while dissensions are not that much in spite of the different migration motivation and time of emigration to USA.

Key words: Ukrainian migrants in USA, national identity, regional identity, identification practices, third (post war) migration wave, fourth (contemporary) migration wave.

УДК 316.34-054.72

Ровенчак О.А.

к.соц.н., доцент кафедри історії та теорії соціології
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Володько В.В.

к.соц.н., інженер Центру моніторингу
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Постановка проблеми. Українська міграція до США має більш, ніж столітню історію. Починалась вона як трудова міграція сільськогосподарських працівників у кінці XIX ст., що зараз відома як перша хвиля міграції українців до США. За нею слідували друга (міжвоєнна) та третя (повоєнна) хвилі, які мали риси політичної міграції. Кожна із цих хвиль мала свою специфіку та часові межі, тому і виокремлюються дослідниками у загальному потоці української міграції до США [1; 2; 3]. Сучасну міграцію українців до США виділяють як четверту хвилю. Ця міграція з України до США має кілька складових. Це трудова міграція низькокваліфікованих працівників, інтелектуальна, сімейна, а також освітня міграція. У своєму дослідженні, крім четвертої хвилі, беремо до уваги і третю, представники якої також стали респондентами в авторському емпіричному дослідженні. Власне кількість цієї, третьої, хвилі, що мешкають у сучасних США, дослідники оцінюють у близько ніж 10% від усіх українських іммігрантів у цій країні [2].

США стабільно посідає чільні місця у рейтингах напрямків еміграції українців [4, с. 22; 5], а кількість українських іммігрантів сучасної хвилі у США оцінюється MOM у близько ніж 345 тис. осіб [5]. У той же, час за даними перепису населення США, кількість українців та

американців українського походження становить 984 тис. на 2014 р., що на 20 тис. більше, ніж у 2005 р. [6]. Проте визначити її реальні масштаби складно, в основному через поширену напівлегальну міграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окрім власного дослідження у своїй роботі, опираємось також на напрацювання таких авторів, як О. Воловина, Г. Лемех, В. Лопух, М. П. Федунків, котрі досліджували цю проблематику раніше та зосереджувались на вивченні структурних та культурних характеристик української імміграції у США. Проте ці автори мало уваги приділяють дослідженням ідентичностей українців та їх ідентифікаційних практик, а у своїх дослідженнях ідентичностей не проводять чіткої межі між української національною та українською етнічною ідентичностями та практично не торкаються такого виду ідентичності, як регіональна. Крім того, для порівняння беремо власні дослідження української еміграції в інших країнах.

Об'єктом дослідження є українська міграція до США. Предметом дослідження виступають національні та регіональні ідентичності та ідентифікаційні практики українців у США. Метою статті є вивчення проявів національної та регіональної самоідентифікації українців у США.

Постановка завдання. Серед завдань виокремимо наступні: 1) проаналізувати практики, пов'язані із національними ідентичностями українців у США; 2) дослідити регіональне самовизначення українських іммігрантів у США; 3) виявити відмінності у національних, регіональних практиках та ідентичностях в українців «старої» та «нової» хвилі імміграції у США.

Емпіричну базу статті становить авторське дослідження соціокультурних характеристик, ідентичностей та практик української еміграції до США, яке проводилось протягом 2015 р. у США. Зібраний матеріал аналізувався за допомогою дискурс-аналізу та компаративного підходу.

Респонденти для дослідження підбирались за методом *снігової кулі*. Для збору основної частини інформації застосований метод *напівструктурованого інтерв'ю*. Для дослідження використано *цільову вибірку*, основним критерієм якої був досвід проживання у США, що у часовому вимірі становить мінімум 1 рік. Інформація, отримана у ході інтерв'ю, опрацьована методом *дискурс-аналізу*. У ході дослідження зібрано 40 інтерв'ю (у 27 з них респонденти жінки, у 13 – чоловіки) Характеристики респондентів наведені у табл. 1. Всі одружені респонденти проживають у США із чоловіками/дружинами, а батьки неповнолітніх дітей – також із дітьми.

Таблиця 1

Соціально-демографічні характеристики респондентів

№	Ім'я/ псевдонім	Рік народження	Сімейний стан	Місце проживання в Україні/ іншій країні перед еміграцією до США	Актуальне місце проживання в США	Початок міграції до США
1	Людмила	1945	Одружена	Запоріжжя	Лос Анджелес	2005
2	Наталя	1957	Вдова	Дніпропетровськ	Мілуокі	2002
3	Катя	1990	Одружена	Львів	Новий Орлеан	2011
4	Христина	1982	Одружена	Львів	Нью Йорк	2008
5	Маряна	1982	Одружена	Львів	Чикаго	2004
6	Ася	1980	Одружена	Київ	Лос Анджелес	2012
7	Наталя	1973	Одружена	Львів	Лос Анджелес	2000
8	Андрій	1960	Розлучений	Одеса/Санкт-Петербург (РФ)	Лос Анджелес	1994
9	Олег	1958	Неодружений	Тернопіль	Сан-Дієго	1999
10	Ігор	1959	Розлучений	Київ	Лос Анджелес	1990
11	Олеся	1969	Розлучена	Львівська обл., райцентр	Сан-Дієго	2001
12	Діана	1966	Одружена	Львів	Лос Анджелес	1994
13	Оля	1970	Одружена	Стрий	Сан-Дієго	2003
14	Іра	1977	Одружена	Одеса	Ірвайн	2005
15	Маряна	1971	Одружена	Львів	Сан-Дієго	2000
16	Володимир	1977	Одружений	Львів	Лос Анджелес	1999
17	Оля	1958	Одружена	Львів	Сакраменто	1989
18	Олег	1986	Одружений	Полтавська обл., райцентр	Сан-Дієго	2007
19	Оксана	1984	Одружена	Івано-Франківськ	Лос Анджелес	2012
20	Орися	1964	Одружена	Львів	Лос Анджелес	1990
21	Галя	1979	Одружена	Львів/Лондон (ВБ)	Лос Анджелес	2005
22	Марія	1955	Вдова	Львівська обл., село	Сан-Франциско	2001
23	Вікторія	1981	Співмешкає	Львів	Лос Анджелес	1993
24	Микола	1968	Одружений	Львів	Лос Анджелес	1990
25	Людмила	1970	Одружена	Київ	Сентрал	2005
26	Тетяна	1974	Одружена	Тернопіль	Сан-Хосе	2002
27	Альона	1983	Одружена	Київ	Лос Анджелес	2007
28	Тарас	1950	Одружений	Львів	Сакраменто	1992
29	Михайло	1956	Одружений	Львів	Сан-Хосе	2000
30	Роман	1952	Одружений	Яворів	Сакраменто	1989
31	Володимир	1974	Одружений	Львів	Портланд	2005
32	Дарія	1939	Одружена	Львів	Лос Анджелес	1949
33	Юрій	1930	Одружений	Харків	Сан Франциско	1960
34	Віра	1939	Одружена	Вінницька обл., райцентр	Сан Франциско	1950

35	Люба	1942	Одружена	Тернопільська обл., село	Лос Анджелес	1949
36	Андрій	1931	Одружений	Чернівецька обл., райцентр	Лос Анджелес	1947
37	Оля	1933	Одружена	Івано-Франківська обл., райцентр	Сан-Дієго	1951
38	Оля	1922	Одружена	Закарпатська обл., райцентр	Лос Анджелес	1947
39	Соня	1924	Вдова	Тернопільська обл., село	Лос Анджелес	1949
40	Іриней	1936	Одружений	Івано-Франківська обл., райцентр	Лос Анджелес	1949

Виклад основного матеріалу дослідження. Що стосується основних понять, на які спираємось, то **міжнародну міграцію** ми розглядаємо насамперед як соціокультурний по суті процес, що передбачає зміни у соціальній, культурній та особистісній сферах життєдіяльності як самих мігрантів та їхніх спільнот, так і суспільств еміграції та імміграції і окремих осіб (чи груп осіб), що у них проживають. У широкому розумінні **соціокультурну ідентичність** ми визначаємо як *внутрішнє відчуття приналежності до соціокультурної спільноти певного виду, переважно визнане іншими представниками цієї спільноти, вкорінене у подібності до них та в одночасній відмінності від представників іншої соціокультурної спільноти такого ж чи іншого виду.* Ми розглядаємо ідентичність як таку, що впливає на поведінку людини (зі зміною в ідентичності відбуваються і певні зміни у поведінці); вона ж подекуди може бути і похідною від дій людини. Тобто ідентичність тісно пов'язана з соціальними практиками – втілюється у них або ж стає їхнім наслідком¹, а практики, які пов'язані з ідентичностями, називаємо ідентифікаційними практиками.

Ми вважаємо, що **регіональна ідентичність** містить у собі певні географічні та культурні аспекти, а також і соціальні; це наслідок ідентифікації себе з певним специфічним соціокультурним середовищем, поміщеним у більші чи менші географічно-адміністративні рамки. У регіональній ідентичності виділяють *ексклюзивну та двояку форми*, перша з яких передбачає ідентифікацію лише з якимось одним регіоном (селом, містом, областю, країною, континентом), а друга – ідентифікацію з двома такими регіонами: одночасно, наприклад, з містом та країною [8]. Але регіонів, з якими ідентифікує себе певна людина, може бути і більше. Крім того, в умовах, коли людина покидає свій населений пункт, і мірою віддалення від нього регіон її ідентифікації свідомо укрупнюється. Якщо у стабільних суспільствах національна ідентичність традиційно сильніша, ніж регіональна, то в умовах кризи першої саме друга складає їй гідну конкуренцію в ієрархічній системі [9].

¹ Див. детальніше [7].

У переважній більшості респондентів нашого дослідження регіональне самовизначення пов'язане насамперед з Україною: *«У першу чергу українка, ну хустянка я точно не поставила, але я вже виїхала з Хусту.»* [AF-7], *«Українка, <...> мешканка Миколаєва, але не американка.»* [AF-11]. На другому місці частина респондентів ставить свою локальну ідентичність: або пов'язану із містом свого походження в Україні, або місто, в якому проживають у США: *«На перше я б напевно поставила, що я є українка. <...> [наступне] Львів'янка.»* [AF-4], *«Українка. <...> А потім мешканка Чикаго, а потім американка.»* [AF-5]. Одним із варіантів є також ідентифікація «українець/українка і європеєць/європейка»: *«Ну, тепер особливо українкою. <...> Європейкою, так. Мабуть, європейкою, тому, що все ж таки я не сконцентрована лише на українському.»* [AF-6], *«Українкою, європейкою, ніколи американкою... Бо моя душа, тим більше, що там родина...»* [AFO-8], *«У мені самій я відчуваю тих ідентичностей кілька. Це, безумовно, моя українська ідентичність, але я ніколи себе не відчувала киянкою, тому що велике місто я не люблю. Я мешканка провінції, маленьке містечко Тернопільської області місто Чортків, ця провінційна моя ідентичність жителя малого провінційного містечка, вона нікуди не ділася. І в Америці ми теж живемо у маленькому містечку, це майже село, тут, де ми живемо. <...> Звичайно, що у мене є певний вплив американської культури <...> Разом з тим я б не сказала, що я відчуваю себе американкою, тобто <...> у мене європейський менталітет <...> Тобто я би сказала що, якщо так коротко, то я американізована європейська провінціалка, от таким чином.»* [AF-25]. Серед опитаних респондентів практично відсутня регіональна ідентифікація себе з Америкою (США), проте іноді зустрічається композитна ідентифікація у формі «американський українець» чи «американка українського походження».

Досить несподіваним виявився той факт, що навіть серед мігрантів «старої хвилі», які більшість свого життя прожили у США, також превалює регіональна українська ідентичність, проте, у них вже відсутня локальна ідентифікація із певним населеним пунктом в Україні. Цей факт можна пояснити тим, що у цієї групи

респондентів міграція до США була вимушеною і мала в основному політичні мотиви, тому, можливо, менше було прагнення асимілюватися і відкинути своє походження. Натомість пам'ять про свою Батьківщину, яку вони змушені були покинути, вплинула на актуальну регіональну ідентичність. Це, до речі, стосується і національної ідентичності, про яку йтиметься далі. Представники цієї групи респондентів подекуди сприймають себе так, ніби вони регіонально знаходяться в Україні: «... то ще було перед тим, я би сказала у роках, 30-х роках, вже як Росія була **тут на Україні** тато вже борювся проти них.» [AFO-4].

Загалом же, таке поширення української складової у регіональній ідентичності українських мігрантів у США (і більш сучасних, і тих, хто виїхали після Другої світової війни) варто шукати, зокрема, і у тому, що населення самої країни імміграції в основному складається з іммігрантів та нащадків іммігрантів і має лише близько 1% корінних мешканців [10]. Тому практично кожен визначає себе як такого, що походить звідкись і вважає за потрібне пам'ятати звідки саме (наприклад, для порівняння свого та чужого походження). Як показало наше дослідження, для українців у США цей елемент ідентичності виявився досить важливим: «Я українка... Американка – ні, я не відношу себе до американки. <...> Мені здається, українка, так.» [AF-27].

Подібну ситуацію бачимо у дослідженнях, що їх автори проводили раніше і об'єктом яких були українські іммігранти у Польщі, Греції, Німеччині. Регіональна ідентичність респондентів цих досліджень також у більшості мала за основну складову належність до України, та, часто – належність до населеного пункту в Україні, як другу за значущістю складову. Проте, як тоді, так і зараз, ми вважаємо, що наявність «української складової» зберігається ними скоріше як нагадування про походження, ніж як результат актуальної самоідентифікації².

Наступною групою питань у проведеному дослідженні розглянемо ті, що стосуються **національної ідентичності**. Традиційно вважається, що нація – це спільнота, що складається з різних класів, має спільне відчуття народності, ідентичності, солідарності та інтересів, а також має свої коріння в етнічній ідентичності та спільному історичному досвіді (реальному чи уявному); її основна політична мета полягає у наявності певної держави на визначеній у картографічних межах території [14, с. 4-5]. Національна (або геополітична) ідентичність передбачає ідентифікацію з цією спільнотою. Удержавках, що об'єднують різні етноси, в основі національної ідентичності немає спільної

етнічності та культури. Тут залишається спільність історичного досвіду чи просто інтересів, цінностей, державної території, громадянства. У випадку ж іммігрантських держав виглядає доречнішим говорити про підміну національної ідентичності державною (громадянською), що не обов'язково передбачає єдність культури, історії, ціннісних орієнтацій, а тільки спільність прав, привілеїв, обов'язків стосовно певної держави та відчуття приналежності до неї [15, с. 81-83; 16, с.101-103; 17, с.49-51]. На відміну від регіональної ідентичності, національна ідентичність опитаних українців у США є менш однозначною. У цьому контексті респонденти зазвичай апелюють і до України як держави, і до США як держави. США українці сприймають як державу, до якої вони у цей момент належать і зазначають, що вдячні цій державі за можливість тут жити і будувати своє життя у кращих умовах, ніж це було в Україні: «Це була країна, де потрібно було собі шлях пробивати або ліктями, або взятками, ну тобто корумпованим шляхом, не знаю, жодного чесного шляху наверх я не бачила.» [AF-13], «Я дуже люблю Україну, але ті умови, які там створені для життя, для роботи, вони не такі сприятливі, як можуть бути тут.» [AF-19]. Основне, що відрізняє США як державу від України, з точки зору майже всіх респондентів, це те, що у цій державі панують закони і встановлені порядки: «... це є країна, де дотримуються законів, це є країна правил, і якщо їх соблюдати і наслідувати, можна зробити успішну кар'єру і відповідно насолодитися життям, знаючи, що тебе поважають і тобою дорожать. Те, що не відчувалося в Україні. Не було відчуття, що держава дорожить мною, що я державі потрібна.» [AF-13], «Я, конечно, очень уважаю законы Америки, и это мне очень нравится, если бы у нас в Украине были такие законы, у нас тоже был бы порядок. <...> страх перед законом, держит людей, в каких-то рамках, принадлежащих» [AF-1], «... якщо щось погане станеться на вулиці, я піду і скажу поліцейському, повна довіра, по правилах, то вже сидить у жилах, спрощує все життя. Все не опишеш ні у законах, ні у правилах, але є суд, є присяжні, якщо десь стався прецедент, що таке правило, ці наступні суди мають його трактувати точно так... почуття справедливості такої, концепція духу свободи, вона трактує то все в одному напрямку система...» [AM-24], «... мої права, навіть, при тому на скільки вони мало захищені тут, як мігранта, все-таки більш захищені ніж мої права як громадянки України.» [AF-25]. Натомість стосовно України, як держави, то, знову ж таки, майже всі респонденти зазначають те, що їх абсолютно не влаштовує поширення корупції на всіх рівнях державного управління: «... у нас в Україні є така штука, що от куди не ткнеш усе, значить, там продано, а до тебе

² Див. детальніше [7; 11; 12; 13].

не так ставляться бо ти не така, бо ти не маєш, знаєш, зв'язків» [AF-3].

Респонденти також зазначають, що не підтримують українську владу (уряд, президента), ані сучасну, ані ту, що була в інші періоди української державності: «Я можу сказати, що жоден з урядів мені не подобається <...> які були на моїй пам'яті я завжди була у контрах з цим урядом. Чисто як громадянка мені не подобається, що робить теперішня влада і те, що робили попередні. <...> Але це не означає, що я готова відмовитися від цієї країни, від цього громадянства.» [AF-25]. При цьому, респонденти часто називають себе патріотами України, відокремлюючи владу від самої держави. Свій зв'язок з українською державою опитані українські мігранти у США підтримують, зокрема, через наступні практики:

– Участь в акціях підтримки незалежності України (від 1950-х рр. до 1991 р.): «То було тисячі і тисячі людей. Я була мала, 8-9-10 років, сестра трошки старша і наша родина їхала до Нью-Йорку і ми там маршували, ми були в українських строях, другі нації були у своїх строях. І то ми тисячі маршували, щоб тими плакатами, що ми несли «Ukraine» [написано на плакатах]...» [AFO-4], «А у таборі, я був членом пласту. Вболівали за незалежність України. Я патріот український, але не націоналіст. <...> Ми дуже поважали Симона Петлюру, але галичани не хотіли, бо Симон Петлюра продав Галичину Варшавським договором. України вже не було. Вони хапалися за останню соломинку. Галичани довгий час вважали Петлюру за зрадника, але потім він став їхнім героєм. Вони змінили свою думку.» [AMO-5];

– Підтримка демократично спрямованих «революцій» («Помаранчева революція» 2004 р., «Євромайдан» 2013-2014 рр.): «... у Сан-Дієго там збираються люди протестувати проти свавілля і проти якби, ну, проти відмови від євроінтеграції. Тобто це було на наступний день, або після того, як ми вилетіли чи щось таке, ну, через кілька днів буквально. Тобто якби ми сюди не поїхали, то, напевне, були б там. Ну, бо таких подій уже тут відбулося десь п'ять чи шість, і ми були десь на половині з них.» [AM-18];

– Підтримка України у війні проти Росії (починаючи з 2014 р.): «... я повністю засуджую війну, вторгнення, анексію абсолютно засуджую це однозначно, так тут нема або ти за, тут однозначно проти інакшої точки зору не може бути, одна країна напала на другу, але я не можу сказати, що я підтримую якусь політичну партію.» [AF-5], «Є така організація у Нью-Йорку <...> і ми редагуємо статті, які виходять в інформаційний простір. Тобто, ми дивимось, які статті виходять, яка інформація про Україну. Я дивлюся на ті статті, скільки я цих статей можу подивитися у день і

говорю чи це позитивна інформація, чи негативна. Щоб ми просто знали, з яких джерел надходить інформація.» [AF-21].

Серед більш конкретних проявів можна зазначити те, що респонденти проводять **роз'яснювальну роботу** серед інших американців, розповідаючи їм що таке Україна і що це не частина Росії: «... він [співробітник польського походження] на мене дивився як баран на нові ворота і нічого не знав того. І каже: «А що поляки з Україною мають границю?» Я кажу: «Та подивися, відкрий онлайн меп і там побачиш». Розумієте, люди навіть не знають, думають, що Україна знаходиться в Югославії.» [AF-2], «... поки не було ніяких подій в Україні, які зараз сталися, сприймали Україну як частину Росії і їм треба було пояснювати, розказувати, що то є незалежна держава і у нас інша мова, інша культура...» [AF-13], «І вже другий раз як ми стрінулися, то він [майбутній чоловік респондентки] все знав про Україну, так я ще мала більшого навчити, щоб він зрозумів, що Україна, то не є Росія і то не є кавальчик Росії, що то є своя дійсна країна, має свою історію, культуру, мову і так далі.» [AFO-4].

Крім того, більшість респондентів зазначає, що займається **благодійністю** на користь української армії, а також підтримують сиротинці, медичні та навчальні заклади в Україні: «... знову ж таки, всі гроші після занять я перераховую в Україну, там що треба, от недавно, от, бронжилети купили, каски купили. Ну, завжди, якщо є якісь потреби чи комусь посилку відправити з одягом, чи ті, що кров зупиняють такі тампони.» [AF-4], «... є агітаційні різні шоу, телешоу називається, тобто презентації в Україні і на Майдан і потім на протязі року у нас тут є багато таких офірок і по фейсбуку ми перекидаєм гроші, і вже скуповуєм тут чи [окуляри, чи тепловізори] всякими можливими шляхами передаємо...» [AF-13], «... я зачала свою компанію, перед тим я допомогла зробити фільм про Голодомор ... Час від часу ми їдемо на Україну від 1991 року <...> Ми збирали гроші, ми мали великі бали тут і дебютантки, і, значить, з тими грішми ми могли вживати їх щоби платити за транспорт... і чоловік, і я пару разів поїхали з другими людьми звідси до України, і там ми працювали пару тижнів з тими візками, розвозили, пробували не тільки так щоби розвозити і кинути, і лишити, треба пробувати на ту дитину чи дорослу особу.» [AFO-4], «Часом висилаю гроші на Український Католицький Університет, а на Могилянку на Острозький університет, також колись я висилав на університет Тараса Шевченка, тепер вже туди не висилаю, на різні видавництва, тай то все на поміч воякам також і їхнім родинам...» [AMO-5]. Ми припускаємо із високою ймовірністю, що серед вихідців з України у США є досить велика частина тих,

хто не підтримував Майдан і виступає на боці Росії в українсько-російському конфлікті, але вони не стали респондентами нашого дослідження, очевидно, через те, що не належать до українських громад у США та ідентифікують себе скоріше не як українців, а як росіян, російськомовних чи вихідців із СРСР.

Згідно з чинним імміграційним законодавством США на територію країни санкціонована імміграція лише наступних трьох категорій осіб: 1) члени сімей американських громадян, та осіб, що постійно легально проживають у США; 2) біженці; 3) особи, професійні навички яких мають значний попит на ринку праці США. При цьому постійно вносяться положення про боротьбу з нелегальною імміграцією та існує «Програма етнічної розмаїтості» (Diversity Immigrant Visa Program, або, звичніше, Green Card) покликана підтримувати «етнічний баланс» у країні через заохочення імміграції із різноманітних країн світу [18, с. 62-87; 19, с. 163].

Що стосується громадянства, то всі опитані респонденти «старої хвилі» мають громадянство США і більшість респондентів «нової хвилі» мають, або планують отримати громадянство США як тільки буде можливість, оскільки вважають, що це не зобов'язує їх відмовлятися від належності до України чи від України загалом, але суттєво полегшує подорожі по світу: «...я зробила громадянство. Ну, і я не жалкую. То дуже хороший крок і дуже хороша інвестиція. Тим більше то недорого, тому що в аеропортах коли ти їдеш транзитом на американський паспорт зовсім по-іншому дивляться і по-іншому реагують.» [AF-5], «Я приїхав сюди назавжди. <...> Тому той мінімальний термін, коли ти можеш подавати на громадянство 4,5 роки, коли воно минуло, питань не було.» [AM-10]. При цьому можливість повернення до України розглядають для себе лише одиниці: «... у певний момент у мене з'явилося відчуття, що пов'язувати своє майбутнє треба не з Україною, на жаль, а з іншою країною. І знов ж таки, я не розраховувала до цієї пори, ще не розраховувала, що Америка стане країною, де я помру. Я не знаю. Можливо переберемося ми десь в Європу, можливо, ближче додому. Можливо це буде і Україна...» [AF-25].

Звертаючись до вже згадуваних авторських досліджень у Польщі, Греції та Німеччині, зазначимо, що на відміну від українців у цих країнах, українці у США не розглядають громадянство США як засіб інтеграції у приймаючому суспільстві, а як засіб спрощення життя за її межами. Очевидно, причина у тому, що США є традиційною країною імміграції і бути іммігрантом не означає «погано адаптуватись», а є скоріше нормою, ніж винятком із правил. Крім того, громадянство США приймають ще й через те, що в основному респонденти

не планують повертатись до України чи їхати в іншу країну, окрім США, на тривалий термін чи на постійне місце проживання, на відміну від українських іммігрантів в європейських країнах, зокрема у Німеччині, оскільки в Європі територіальна мобільність часто є міждержавною, а у США, як правило – внутрішньодержавною, хоча часто і на досить великі відстані.

Переважна більшість респондентів негативно ставляться до **Радянського Союзу** (це стосується і «новоприбулих» і «староприбулих») і розглядають переїзд до США як втечу від СРСР або від радянської спадщини в Україні: «*Есть украинцы, которые не украинцы, а только паспорт украинский, а в голове Советский Союз. <...> Есть, их очень много, это Советский Союз и это ощущаешь. Это сложно с ними общаться. Сложно потому что ты не принадлежишь к ним, они очень не толерантны.*» [AF-14], «*Вони [представники «старої хвилі»] постійно звинувачують новоприбулих у тому, що понаїхали і везете сюди свій Радянський Союз...»* [AF-6]. При цьому часто респонденти називають «своїми» вихідців із країн – колишніх радянських республік, або якщо не зовсім «своїми», то більше «своїми», ніж інших: «*... я працював з емігрантами <...> з українцями, з росіянами <...>, то вони знають ті самі проблеми, пострадянський союз.*» [AM-8], «*Люди больш-менш сгрупповувалися не тому, що вони українці, росіяни чи білоруси, а тому, що ми всі з Радянського Союзу.*» [AF-2], «*Це людина, яка приїхала з Молдавії 40 років назад. <...> Наші, я маю на увазі, з Радянського Союзу люди, які дуже проворні і винахідливі.*» [AF-19], «*Это посещение Российского центра. <...> тут я знаю, свои люди <...> Там и украинцы, и русские есть, и евреи даже были, и армяне, и грузины, все, то есть, все из Советского Союза которые*» [AF-1].

Варто зазначити, що в опитаних українських іммігрантів у США повоєнної хвилі будова та прояви національної ідентичності загалом подібні до тих, які спостерігаються в українців, прибулих після 1991 р. Зокрема, зовсім не дивними є практики благодійності, просвітницької роботи, підтримки демократичних рухів та незалежності України від Росії, які у випадку групи «староприбулих» респондентів мали місце і до здобуття Україною незалежності у 1991 р.: «*Ми акції протесту мали і у Трентоні, то є столиця Нью-Джерсі, ну, і до Нью-Йорку, де найбільше людей приїхало емігрантів, і найбільше тих протестів було, і акцій було, і по всіх штатах... Ми так бідно жили, але мій тато далі боровся за Україну.*» [AFO-4].

Крім того, опитані іммігранти «старої хвилі» висловлюють таке ж, або подібне ставлення до сучасної української держави та влади більшості урядів і президентів сучасної, незалежної України, як і опитані «новоприбулі»

іммігранти: «я зараз дуже розчарований, що у нас так виглядає, що воюють між собою, а не має того, знаєте політичного напрямку для користі державі. Є особисте, ну, особи, ну, між собою і абсолютно не думають про свою державу.» [АМО-2].

Доволі несподіваним у результатах дослідження виявилось те, що ця група респондентів, переїхавши до США після Другої світової війни, у більшості своїй у дитячому/підлітковому або молодому віці, отримавши громадянство цієї країни і проживши у ній у середньому 60-70 років, все одно не мають сильної американської складової національної ідентичності. Вони зазначають, що люблять і поважають країну, в якій проживають, що вони вдячні за те, що у США отримали шанс на гідне життя як альтернативу до, наприклад, заслання у Сибір у випадку, якщо б залишились на Батьківщині³. Проте, респонденти цієї групи досі асоціюють себе з Україною як державою, в якій вони вимушено не мали можливості проживати більшість свого життя. Тобто, якщо у «новоприбулих» був вибір: залишати свою Батьківщину чи ні, то «староприбулі» зазначають, що у них такого вибору практично не було і вони вимушено юридично належать до іншої держави: «Я не хотів їхати до Америки з Німеччини <...> ми були політичною еміграцією, тому що ми не хотіли жити під комунізмом і ми не могли вертатися, бо ті, що вернулися, багато з них пропало, багато з них вислали у Сибір і ми це знали... Я мушу бути лояльним до країни, яка дала мені притулок, дала мені можливість дістати освіту і уможливила мені жити там, де є свобода слова, свобода релігії, свобода національності, національної приналежності і дала можливість не вертатися туди, де мене чекала смерть або, у кращому випадку, Сибір.» [АМО-5]. Саме у цьому ми вбачаємо бажання українців повоєнної хвилі зберегти все українське, що можна зберегти в умовах еміграції: «Їм [батькам] було найважливіше продовжувати Україну тут, на вільнім світі, бо вони все мали надію, я думаю. Так, вони мали надію, що колись Україна буде вільна. Вони дуже тяжко працювали над тим.» [АФО-4]. Цим же можна пояснити існування великої кількості українських громад та організацій у різних містах США [4, с. 54-59].

Ще однією відмінністю від групи «новоприбулих» можна назвати те, що респонденти групи «староприбулих» не асоціюють себе із вихідцями з інших країн – колишніх радянських республік і не вважають їх «своїми». Це, очевидно, пояснюється тим, що вони не проживали, або мало проживали в одній країні (СРСР)

³ Серед причин еміграції зазвичай була належність батьків до класу «куркулів», української інтелігенції або учасників українського національно-визвольного руху.

разом із цими народами. Також, ця група іммігрантів не відносить себе ні до російськомовних громад, ані до російськомовних взагалі. Респонденти цієї групи також висловлюють незрозуміння того, як українські громадяни, а тим більше патріоти України можуть бути російськомовними. З незрозумінням цієї ситуації українці «старої хвилі» зіштовхнулись, зокрема тоді, коли побачили як російськомовні українці у США підтримують Майдан та Україну і українську армію у війні із Росією.

Крім того, коли йдеться про політичні сили України, то «староприбулі» респонденти часто краще розуміють політичну ситуацію в Україні 1940-50-х рр., ніж актуальну: «Я є не партійна, я підтримую українську громаду. Але там тільки сваряться у політичному середовищі, одні бандерівці, другі – мельниківці...» [АФО-3], «Є УКАКА – український конгресовий комітет, яку, на жаль, перебрали бандерівці, на жаль, бо то була громадська організація яка об'єднувала всіх, а коли вона стала партійною, тоді люди поділилися і вона стала слабшою.» [АМО-5]. Це явище можна пояснити тим, що респонденти асоціюють себе скоріше з Україною середини ХХ ст., ніж із сучасною українською державою. Різниця між тією Україною, яку вони пам'ятали та про яку мріяли, і тією державою, якою виявилась Україна зразка кін. ХХ – поч. ХХІ ст., також пояснює певне розчарування «староприбулих» у сучасних українських реаліях та процесах державного будівництва в Україні після 1991 р.

Важливим є наголошення на «збереженні» України за її межами і серед «новоприбулих» українців: «Україна нас втратила, втрачає. Вона не втрачає, у принципі, вона втрачає фізичне проживання, але у душі завжди залишається українське на першому місці. Фізично ми не там, але вона з нами тут. У нас тут своя маленька Україна.» [АФ-19].

Отже, національна ідентичність українців у США є далекою від однозначності. Вона має дві основні складові: українську та американську. До подібних висновків доходить і Г. Лемех [20, с. 61-83], говорячи про «гнучку артикуляцію» української складової у національній ідентичності українців у США. Міра наголошення цієї складової залежить, зокрема, і від того, скільки часу людина проживає у США, і від обставин, в яких знаходиться у даний момент, і, певною мірою, від громадянства та ступеня інтеграції у приймаючому суспільстві. Також можемо додати, що ще одним таким фактором є наявність своєрідної «радянської» складової національної ідентичності у групі «новоприбулих».

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи, зазначимо, що у результаті проведеного дослідження доходимо

до висновків, що українські іммігранти у США третьої та четвертої хвилі мають значно менше відмінностей між собою у плані національних та регіональних ідентичностей та відповідних практиках. Досить закономірною виявилась регіональна ідентифікація «староприбулих» з Україною, а не із певним населеним пунктом, проте, несподіваною виявилась її пріоритетність у частини респондентів цієї групи, порівняно з «американськими» складовими.

У тому, що стосується національної ідентичності, то логічним видається відсутність «радянської» складової у національній ідентичності іммігрантів третьої хвилі. Крім того, громадянство США українцями обидвох груп сприймається швидше як вимушена юридична належність до цієї країни (у респондентів третьої хвилі) та як спосіб подолання бюрократичних бар'єрів (у респондентів четвертої хвилі), а не як маркер національної ідентичності. Причиною цього, зокрема, є належність США до розряду «іммігрантських країн» та вимушений характер імміграції для респондентів третьої хвилі. Також спільним для респондентів обох груп є наголошення на своєму нерозривному зв'язку із державою Україна та одночасна відсутність асоціації себе з її політичними елітами та відсутність схвалення їх діяльності у різні хронологічні періоди.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Fedunki M. . "Ukrainian Americans". Countries and Their Cultures. URL: <http://www.everyculture.com/multi/Sr-Z/Ukrainian-Americans.html>
2. Wolowyna O. Recent Migration from Ukraine to the United States: Demographic and Socio-economic Characteristics. *The Ukrainian Quarterly*. 2005. Vol. 61, No. 3. P. 253–269.
3. Lopukh V. The Effects of the «Fourth Wave» of Immigrants from Ukraine on the Ukrainian Diaspora in the United States. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 1(21). С. 192–202.
4. Migration in Ukraine: A Country Profile / Ed. by S. Siar. International Organization for Migration. Geneva, 2008. 61 p.
5. International Organization for Migration, 2015. World Migration: Global Migration Flows. URL: <http://www.iom.int/world-migration>
6. United States Census Bureau, 2015. People reporting ancestry. URL: http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_10_1YR_B04006&prodType=table
7. Ровенчак О. Міжнародна міграція: теорія та практика: моногр. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 412 с.
8. Млинар З., Штебе Я. Мобильность и идентификация в контексте глобализации. Теоретическая интерпретация и опыт Словении. *СОЦИС*. 2005. № 4. С. 33–42.
9. Кувенева Т.Н., Манаков А.Г. Формирование пространственных идентичностей в порубежном регионе. *СОЦИС*. 2003. № 7. С. 77–84.
10. Overview of Race and Hispanic Origin: 2010. Issued March 2011. United States Census Bureau, 2011. URL: <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-02.pdf>
11. Ровенчак О. Соціокультурні характеристики сучасної української еміграції до Німеччини. *Вісник Одеського нац. у-ту імені І. І. Мечникова (серія «Соціологія і політичні науки»)*. 2016. Т. 21, № 1(24). С. 71–90.
12. Володько В. Еміграція з України і Польщі до Німеччини у контексті трансформації міграційних режимів гостьового суспільства. *Суспільні науки: історія, сучасність, майбутнє: Матеріал міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5–6 вересня 2014 р.)*. Київ: Київська наукова суспільнознавча організація, 2014. С. 36–39.
13. Володько В. Взаємозв'язок між правовим статусом і професійно-освітньою діяльністю українських та російських мігрантів в Німеччині. *Сучасні виклики для суспільних наук в умовах глобалізації: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30–31 травня 2014 р.)* – Львів: Львівська фундація суспільних наук, 2014. С. 38–40.
14. Хелд Д., Гольдблатт Д., Макгрю Э., Перратон Дж. Глобальные трансформации. Политика, экономика и культура. М.: Праксис, 2004. 576 с.
15. Barry B. Culture and Equality. *An Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2001. 398 p.
16. Kivisto P. *Multiculturalism in a Global Society*. Oxford, Malden: Blackwell Publishing, 2002. 232 p.
17. Хомяков М. . Идентичность, толерантность и идея гражданства. *Гражданские, этнические и религиозные идентичности в современной России / Отв. ред. В.С. Магун. М.: Из-тво И-та социологии РАН, 2006. С. 30–56.*
18. Тиндик Н. Світовий міграційний процес: теорія, практика, державне регулювання: моногр. К.: Атіка, 2006. 532 с.
19. World Migration 2008: Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy. IOM World Migration Report Series. Vol. 4. Geneva: International Organization for Migration, 2008.
20. Lemekh H. *Ukrainian Immigrants in New York: Collision of Two Worlds*. El Paso: LFB Scholarly Publishing LLC, 2010. 288 p.